

Ahmet Keleş, *Hadislerin Kur'an'a Arzı*, İstanbul:
İnsan Yayınları, 2014.

Hadislerin Kur'an'a arz edilmesi son dönemlerde fazlaca tartışılan bir konu olmakla birlikte üzerinde çok fazla çalışma yapılmamıştır. Ele alacağımız eser konuyla ilgili yazılmış olan makaleler dışında, konuyu müstakil ve detaylı bir şekilde inceleyen Türkçe eserlerden biridir. Aslı, Erciyes Üniversitesi'nde doktora tezi olarak hazırlanan bu eser, hadislerin Kur'an'a arzını farklı yönleriyle incelemiştir.

Çalışmada, konu üç ayrı bölümde incelenmektedir. İlk bölümde arzın tanımı yapılmış, ne zaman başladığı tartışılmış, tatbikatı ve gelişim süreci incelenmiş, arzın lehindeki ve aleyhindeki görüşler değerlendirilmiştir. Bu bölümde arz uygulamasının Hz. Peygamber'e ve sahabeye dayandığına dair görüşler aktarılmış ve bu görüşler çeşitli rivayetlerle desteklenmiştir. Eserin başında tanım yapılırken arzın, hadisin sıhhatini kontrol için bir araç olduğu ifade edilmiştir. Eserdeki tanım şu şekildedir: "Hadisin sahih olabilmesi için, mutlaka Kur'an'a uygun olması ve Kur'an'a muhalif bir anlam taşımaması gerekir" (s. 21). Bu tanıma göre bakıldığında Peygamberimizin (s.a.v.) ve hadislerin muhatabı olan sahabenin hadisleri sıhhatini kontrol etmek için Kur'an'a arz etmiş olmaları pek makul gözükmemektedir. Ayrıca kitapta Peygamberimizin (s.a.v.) ve sahabenin arz yaptığına dair verilen örneklerle bakıldığında bunların daha çok söyleneni te'kid özelliği taşıdığı görülmektedir. Eserde bu husus şu şekilde ifade edilmiştir: "'Biz, rivayet ettiğimiz hadislerin asıllarını Kur'an'da bulamıyoruz" şeklinde gösterilen tepki ve itirazlara karşı sahabe tabiatıyla Sünnet-Kur'an ilişkisini ve bu iki kaynağın bir bütün olup, asla birbirinden ayrılmayacağını göstermeye çalışmışlardır. Bu gayretin bir sonucu olarak ise, sık sık rivayet ettikleri hadislerin Kur'an ile uyumuna dikkat çekmek için, ayetler okuyup bir nevi arz yapmışlardır." (s. 44). Bu noktada hadisleri desteklemek amacıyla Kur'an'dan da örnekler vermek hadislerin Kur'an'a arzı mıdır? Sorusu gündeme

gelmektedir. Bu uygulama bir arz ise, kavram tanımı verilirken bunun ifade edilmesi gerekir. Eğer hadislerin Kur'an'a arzından Kur'an vasıtasıyla hadislerin sıhhatinin kontrol edilmesini anlıyorsak, o zaman bu örneklerin tanımla uyuşmadığı görülmektedir. Burada arzın tanımı yeniden düşünülerek Peygamberimizin (s.a.) ve sahabenin Kur'an'a arz yapıp yapmadıkları tekrar değerlendirilmelidir.

Aynı tanım karışıklığı muhaddislerin kitaplarından verilen örneklerde de sezilmektedir. Eserde Buhârî'nin bab başlıklarında (tercemelerinde) ayetleri kullanması O'nun arzı uyguladığına bir örnek olarak verilmiştir. (s. 71) Burada asıl sorulması gereken soru, Buhârî eserine aldığı hadisleri tercemede vermiş olduğu ayetlerle kontrolünü yaparak sahih olduğuna karar vermiş ve eserine ondan sonra mı almıştır, yoksa hadislerin sıhhatine hükmedip eserine almış sonra hadisleri ayetlerle mi desteklemiştir? Eğer ayetlerle destek söz konusuysa bu bir arz mıdır? Eserde aslında Buhârî'nin tercemelerindeki ayetlerin, hadislerin anlamını desteklemek amacıyla verildiği belirtilmiş ve bu görüş aktarımla da desteklenmiş olmasına rağmen, konu bir arz örneği olarak ele alınmıştır. O halde eserde arzın tanımının daha geniş bir şekilde yapılmasına ihtiyaç vardır.

Kitapta arzın bu tarihsel süreci ele alındıktan sonra Kur'an'a arzın lehindeki ve aleyhindeki görüşler delilleriyle birlikte değerlendirilmiştir. Bu kısımda görüşlerin yeterli ve uzun bir şekilde aktarılmış olduğu görülmektedir. Burada dikkat çeken husus, arz hadisleri tüm tarikleriyle değerlendirildikten sonra bu rivayetleri âlimlerin genelinin sahih olarak kabul etmediği ancak delil olarak kullanılabilceğinin ifade edilmesidir. Dolayısıyla ilgili kısımda arz hadisinin delil ifade edemeyeceği tekrar düşünülmalıdır. Bunun yanı sıra iki tarafın da delillerinin uzun şekilde açıklanması bölümün güçlü yönünü oluşturmaktadır. Ayrıca arz lehindeki görüşler ele alınırken ayet ve hadislerden elde edilen delillerin yanı sıra aklî delillere de yer verilmiştir. Arz aleyhindeki görüşlerde ise ayet ve hadislerden deliller bulunmakta fakat aklî deliller yer almamaktadır. Bu kısımda da aklî delillerin yer alması konuyu daha çok vuzuha kavuşturacaktır.

Eserin ikinci bölümünde ilk olarak anlama problemleri ele alınmış, Kur'an'ın anlaşılmasında karşılaşılan problemler belirtilmiş ve hadislerin arz edileceği Kur'an metnini tespiti ait prensipler belirlenmiştir. Burada anlama problem-

leriyle ilgili teoriler biraz fazla incelenmiş olsa da tespit edilen prensipler konunun önemli ve orijinal kısmını oluşturmaktadır. Bu kısımdan sonra sünnetin dindeki konumu hakkında değerlendirmeler yapılmış ve Sünnet-Kur'an ilişkisi konusunda açıklamalarda bulunulmuştur. Ardından sünneti anlamada yöntemlerden bahsedilmiş ve arz edilecek hadisler tespiti için prensipler belirlenmiştir. Bu prensiplerin belirlenmesi önemli olmakla birlikte ne kadar uygulanabilir olduğu önem arz etmektedir.

Üçüncü ve son bölümde Kur'an ve sünnetin anlaşılması ile ikisinin karşılıklı ilişkisinde çözüm kuralları belirlenmiş ve bazı hadisler üzerinden arz örnekleri sunulmuştur. Burada belirlenen kurallar, özellikle de Sünnet-Kur'an ilişkisi konusundaki kurallar oldukça detaylı verilmiş, anlaşılır bir şekilde sıralanmıştır. Bu maddeler içerisinde hadislerle ilişkin prensiplerde senedin sahih olmasının veya rivayetin muteber hadis kaynaklarında bulunmasının arza engel olmadığı belirtilmiştir. (s. 221-222, 1. ve 8. Maddeler) Burada düşünülmesi gereken husus, senedi zaten zayıf olan hadislerin Kur'an'a arzına gerek olup olmadığı konusudur. İlgili prensipler sıralandıktan sonra arz örnekleri isabetli ve hatalı arz örnekleri olarak ikiye ayrılarak incelenmiştir. Konuyu örneklerle incelemek konuyu anlaşılır kılmakla birlikte bu örneklerin bazılarının öncesinde belirlenen prensiplerle çeliştiği görülmektedir.

Bu duruma örnek vermek gerekirse, eserde sünnetin anlaşılması konusunda problemlerle ilgili çözüm kuralları arasında Kur'an'a arz edilecek sünnetin nesnel olarak anlaşılması gerektiği, subjektif yorumların Kur'an'a arz edilemeyeceği belirtilmiştir. (s.231) Sonrasında veled-i zinanın cennete giremeyeceği (s. 239) ve mürtedin öldürülmesi (s. 240) konularında verilen rivayetlerin anlamının belli açık olduğu, hadis anlaşıldıktan sonra da arz etmeye gerek olmadığı halde arz işlemi uygulanmıştır.

Başka bir örnekte de, fiten ve melahim konusuna giren gelecekte haber veren siyasi hadisler incelenirken bu rivayetler çeşitli açılardan incelenmiş olsa da, bu haberlerin Kur'an'ın Hz. Peygambere yüklediği misyona ters olduğu ve Kur'an ayetleriyle çeliştiği ifade edilirken Kur'an'dan tatmin edici ayet örneklerinin verilmemiş olması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır (ss. 250-257). Bunun yanı

sıra bir konuda zikredilen rivayetleri aynı konudaki zıt anlamda gelen rivayetlerle birlikte değerlendirmemesi başka bir eksiklik olarak kaydedilebilir. Ayrıca hadis örneklendirmeleri yapılırken hadisin senedinin sıhhat durumuyla ilgili bir söz söylenmemiş olması dikkatlerden kaçmamaktadır.

Neticede bu eser, bakıldığında Türkiye’de hadislerin Kur’an’a arzı konusunda müstakil olarak yazılmış az sayıdaki eserden biridir ve önemli bir boşluğu doldurmuştur. Bununla birlikte konu hakkında daha fazla çalışma yapmak da gerekli görülmektedir. Dil ve üslup açısından akıcı olan eser, hadislerin Kur’an’a arzına dair prensipler de belirlemiş olduğundan konuya ilgi duyanların dikkatle okuması gereken önemli bir kitaptır.

Tuğçe Günaydın

İstanbul Üniversitesi SBE Doktora Öğrencisi

